

Některé zajímavé nálezy motýlů (Lepidoptera) na Českomoravské vrchovině IV

Some interesting records of moths (Lepidoptera) from the Bohemian-Moravian Highlands IV

JAN ŠUMPICH¹, IVO DVOŘÁK², MAREK DVOŘÁK³

¹ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, stř. Havlíčkův Brod, Husova 2115, CZ – 580 02 Havlíčkův Brod 2; e-mail: jansumpich@seznam.cz; ² Vrchlického 29, CZ – 586 01 Jihlava; e-mail: ivo.dvorak@post.cz; ³ Smrčná 144, CZ – 588 01 Smrčná; e-mail: dvorak.mark@seznam.cz

Abstract: Descriptions are given of six rare and sporadically occurring species of moths in the Bohemian-Moravian Highlands. The rarity of some of these species may be due to their lower affinity to ultraviolet radiation (*A. selini*, *C. zebeana*) or may be only an overview (*C. indivisa*, *E. falciformis*, *S. urticae*). The occurrence of the most mentioned species was confirmed only recently for the Czech Republic, thus the present data are very significant. The specimens of *Agonopterix selini* from the Bohemian-Moravian Highlands are rather different from typical specimens known from the wetlands of south Moravia. For example, the colour of the fore wings is less distinct, the characteristic reddish coloration is absent, and trivial marks are present on the genitalia. Taxonomic and bionomic revisions are recommended for this species.

Key words: faunistic, Lepidoptera, Czech Republic, Central Europe

Příspěvek volně navazuje na předchozí práce autorů a přináší bližší faunistická data k vybraným druhům motýlů zjištěných na území Českomoravské vrchoviny v posledních letech. Záměrně zde neuvádíme významné nálezy z lokalit, na kterých je prováděn soustavnější průzkum, neboť tato data budou v budoucnu zapracována do souhrnných studií zaměřených na entomologické poměry těchto lokalit. Většinou se tedy jedná o nálezy pořízené při náhodných sběrech nebo o dodatečně determinovaný materiál z již publikačně zhodnocených inventarizačních průzkumů.

Depressaridae

Agonopterix selini (Heinemann, 1870)

Relativně málo známý druh plochušky, jejíž příslušnost k české fauně byla potvrzena až v nedávné době. První nález pochází z Želetic na Moravě z roku 1986 (V. Elsner leg., Laštůvka et al. 1993, Elsner et al. 1998), v tomtéž období byl zjištěn i v Čechách (v r. 1987 ve Vodochodech u Prahy) (Vávra 1989). Housenka se dle Tolla (Toll 1964) vyvíjí na olešníku kmínolistém (*Selinum carvifolia*) a smlďníku jelením (*Peucedanum cervaria*) (*Apiaceae*), Vávra (1989) sbíral český materiál na seseli fenyklovém (*Seseli hippomarathrum*), též z čeledi *Apiaceae*. Je pravděpodobné, že druh je schopen se vyvíjet i na dalších družích miříkovitých rostlin, a to bez ohledu na charakter biotopu (některé druhy jsou suchomilné, některé naopak typické pro mokřady). Veškerý materiál z Českomoravské vrchoviny pochází z vlhkých pcháčovských luk, zajímavé je, že i habituelně se poněkud liší od typických jedinců např. z mokřadů jižní Moravy (Mutěnice – Zbrod, 14. 7. 1999, 1 ex., J. Šumpich leg. et coll., J. Liška det.). Námi prezentovaný materiál z Českomoravské vrchoviny je poněkud světlejší, na předních křídlech chybí charakteristické načervenalé zbarvení, které u typických jedinců více kontrastuje s nažloutlou bazí předních křídel. Taktéž na genitáliích samců lze velmi nepatrně rozdíly najít (J. Liška, pers. comm.). K bližšímu taxonomickému posouzení je

však zapotřebí početnější srovnávací materiál a především prostudování bionomie obou těchto forem.

Materiál: Bohemia or.: Sobiňov, PR Niva Doubravy, 530 m n.m., [6260], 27. 7. 2001, 1 ex., Jiříkov, PR Havranka, 485 m n. m., [6259], 8. 8. 1997, 1 ex., 20. 7. 1998, 2 ex., vše J. Šumpich leg., det. et coll.

Gelechiidae

Monochroa lutulentella (Zeller, 1839)

Mokřadní druh, v Čechách spolehlivě prokázaný teprve nedávno (Novák et al. 1997), čímž se potvrdil starý a materiálem nedoložený údaj ze Zákup (Sterneck et Zimmermann 1933). Na Moravě byl poprvé druh zjištěn až v roce 1999 v její severní části (Sitek 2000). Housenka se vyvíjí na *Filipendula ulmaria* (Elsner et al. 1999). Na Českomoravské vrchovině byl druh zjištěn na řadě lokalit, a to jak na české tak i na moravské straně. Do následujícího výčtu faunistických údajů jsou z důvodu přehlednosti začleněna i data z komplexně pojatých inventarizačních průzkumů.

Materiál: Bohemia or.: Sobiňov, PR Niva Doubravy, okres Havlíčkův Brod, 530 m n.m., [6260], 14. 7. 2001, 1 ex., J. Šumpich leg., det. et coll.; Lipnice nad Sázavou, PR Kamenná trouba, 560 m n. m., [6358], 26. 7. 2003, 3 ♂ (1 ex. gen. prep., G. Elsner revid.), 5. 8. 2003, 1 ex., vše J. Šumpich leg., det. et coll.; Bohemia mer.: Milíčov, PR Na Oklice, 667 m n. m., [6658], 30. 6. 2003, 1 ex., I. Dvořák leg. et coll., J. Šumpich det.; Moravia mer.: Kladeruby nad Oslavou – Vlčí kopec, PR Údolí Oslavy a Chvojnice, 420 m n. m., [6863], 20. 6. 2003, 1 ex., J. Šumpich leg., det. et coll.

Tortricidae

Cydia indivisa (Danilevsky, 1963)

V České republice velmi lokální druh, přičemž výskyt byl z našeho území poprvé publikován teprve nedávno. První publikovaný údaj z Čech je zahrnut v práci Krampl et Liška (1987), jedná se o muzejní doklad ze sbírky F. Zim-

mermanna z Děčína z roku 1931. Dalším publikovaným údajem je nález z Krušných hor z lokality Přebuz – Jeřábí jezero z roku 1988, kde byl druh zachycen feromonovým lapačem (Liška 1993). Posledním publikovaným nálezem je zjištění druhu v PR Hradčanské rybníky u Mimoně v roce 1993 (Vávra et al. 1996). Z Moravy dosud existuje pouze jediný publikovaný nález, a to z PR Mokřad pod Tipečkem v Moravském krasu z roku 2002 (Laštůvka et Marek 2002), konkrétní fenologická data k tomuto nálezu jsou uvedena v práci Vávra et al. (2003). Druh je zřejmě v jehličnatých lesích České republiky značně rozšířen, ale pravděpodobně uniká pozornosti.

Materiál: Moravia mer.: Okříšky – Nová Brtnice, 640 m n.m., [6760], 2. 6. 2000, 1 ♀ (gen. prep.), M. Dvořák leg. et coll., J. Šumpich det.

Cydia zebeana (Ratzeburg, 1840)

Podobně jako předchozí druh patří i tento obaleč k velmi vzácně pozorovaným druhům, důsledkem čehož je z území České republiky k dispozici pouze několik málo publikovaných údajů. Poprvé zde byl zjištěn až v roce 1986 ve středních Čechách v okolí Dobříše, v 90. letech m. s. byl výskyt potvrzen i v jižních Čechách, a to v okolí Kaplice a Rožmberka nad Vltavou (Novák et al. 1997) a na vrcholu Stražiště nedaleko Pacova (Šumpich 2001). Z Moravy byl poprvé publikován v roce 1993 (Laštůvka et al. 1993) ze Zlína, konkrétní faunistické údaje jsou uvedeny v práci Elsner et al. (1997). Housenka se vyvíjí na modřínu.

Materiál: Moravia mer.: Okříšky – Nová Brtnice, 640 m n. m., [6760], 2. 6. 2000, 1 ex., M. Dvořák leg., det. et coll.

Epermeniidae

Epermenia falciformis (Haworth, 1828)

Až do nedávna byl druh považovaný za formu příbuzného *E. illigerella* (Hübner, 1813), od kterého se liší celkově tmavším zbarvením křídel a znaky na genitáliích. Zřejmě z tohoto důvodu jsou faunistická data z České republiky známa až z posledních let (podobně i v Rakousku, cf. Huemer P. et Tarmann G. (1993)), první údaj byl zjištěn v Čechách v roce 1991 (Novák et al. 1997), na Moravě až v roce 2003 (Šumpich et al. 2005).

V Evropě je druh dle současných znalostí rozšířen především ve střední Evropě (Německo, Rakousko, Slovensko), v zemích Beneluxu, zjištěn byl i ve Velké Británii (Gaedike 1996). Naopak ze sousedních zemí nebyl výskyt dosud potvrzen v Maďarsku (Száboky 2002) a v Polsku (Buszko et Nowacki 2000).

Veškeré námi prezentované nálezy z Českomoravské vrchoviny pochází z různých typů mokřadů (včetně moravského dokladu, cf. Šumpich et al. (2005)). Na rozdíl od *E. illigerella*, která je stanovištně nevyhraněná, se ukazuje, že *E. falciformis* je pravděpodobně druhem stenotopním s výraznou afinitou k podmáčeným loukám. Tato domněnka však vyžaduje revizi početnějšího materiálu pokud možno z širšího areálu výskytu a studium bionomie druhu.

Materiál: Bohemia or.: Hlinsko, okres Chrudim, 590 m n. m., [6261], 12. 6. 1990, 1 ex.; Sobiňov, PR Niva Doubravy, okres Havlíčkův Brod, 530 m n.m., [6260], 11. 6. 2000, 1 ex.; Lipnice nad Sázavou, PR Kamenná trouba, okres Havlíčkův Brod, 560 m n. m., [6358], 4. 6. 2003, 3 ex., 13. 6. 2003, 1 ex., 29. 8. 2003, 1 ex.; Jiřikov, PR Havranka, okres Havlíčkův Brod, 490 m n. m., [6259], 6. 6. 1996, 1 ex., 4. 9. 1996, 2 ex.; Bohemia mer.: Bohdálín – samota Hutě, okres Pelhřimov, 620 m n. m., [6756], 23. 6. 1997, 1 ex., vše J. Šumpich leg., det. et coll.

Arctiidae

Spilosoma urticae (Esper, 1789)

Velmi vzácný mokřadní druh přástevníka, který je v posledních letech pozorován pouze výjimečně. Na Českomoravské vrchovině, přestože patří k velkým a nápadným druhům motýlů, dosud unikal pozornosti. Významný faunistický nález.

Materiál: Moravia mer.: Bílý Kámen, 550 m n. m., [6559], 17. 6. 2003, 1 ex., I. Dvořák leg., det. et coll.

V příspěvku je uveden výskyt šesti vesměs vzácných a sporadicky se vyskytujících druhů motýlů z Českomoravské vrchoviny. Vzácnost nálezů těchto druhů je často umocněna jejich nižší afinitou k ultrafialovému záření (*A. selini*, *C. zebeana*), případně mohou být přehlíženy z důvodu habituální podobnosti s jinými, podstatně rozšířenějšími druhy (*C. indivisa*, *E. falciformis*, *S. urticae*). Výskyt většiny uvedených druhů byl na území České republiky potvrzen teprve nedávno a předložená data tudíž nezanedbatelně doplňují stávající faunistické poznatky ze střední Evropy. U druhu *Agonopterix selini* bylo upozorněno na drobné rozdíly v barvě křídel od typických jedinců známých např. z jižní Moravy a bylo doporučena detailní taxonomická a zejména bionomická revize námi prezentovaných forem.

LITERATURA

- BUSZKO J. et NOWACKI J. (eds.), 2000: The Lepidoptera of Poland. A distributional Checklist. Polish Entomological Monographs, 1, 178 pp.
- ELSNER V., GOTTWALD A., JANOVSKÝ M., KOPEČEK F., LAŠTŮVKA A., MAREK J. et DUFEK T., 1998: Motýli jihovýchodní Moravy. 5. díl. Přírodovědný klub v Uherském Hradišti, Uherské Hradiště, 85 pp.
- GAEDIKE R., 1996: Epermeniidae, pp. 159. In: KARSHOLT O. et RAZOWSKI J. (eds): The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist. Apollo Books, Stenstrup, 380 pp.
- HUEMER P. et TARMANN G., 1993: Die Schmetterlinge Österreichs (Lepidoptera). Systematisches Verzeichnis mit Verbreitungangaben für die einzelnen Bundesländer. Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum, Innsbruck, 224 pp.

- KRAMPL F. et LIŠKA J., 1987: Faunistic records from Czechoslovakia. Lepidoptera. Acta Entomol. Bohemoslov., 84: 313–315.
- LAŠTŮVKA Z. et MAREK J., 2002: Motýli (Lepidoptera) Moravského krasu. Diversita, společenstva a ochrana. Korax, Blansko, 124 pp., 8 tab.
- LIŠKA J., 1993: Druhové spektrum motýlů (Lepidoptera) ve feromonových pastích s atraktanty na bázi E9-12:Ac a poznámky k odchytům dalších skupin hmyzu. Práce VÚLHM, 78: 83–89.
- SITEK J., 2000: Faunistic records from the Czech Republic – 120. Klapalekiana, 36: 323–324.
- SZÁBOKY, Cs., KUN A. et BUSCHMANN F., 2002: Checklist of the fauna of Hungary. Volume 2. Microlepidoptera. Hungarian Natural History Museum, Budapest, 184 pp.
- ŠUMPICH J., 2001: Motýli lesního komplexu Stražiště na Českomoravské vrchovině (Lepidoptera). Vlastivěd. Sbor. Vysočiny, Oddíl Věd Přír., 15: 245–291.
- ŠUMPICH J., LIŠKA J., ELSNER G., ŽEMLIČKA M., MAREK J., DVOŘÁK I. et DVOŘÁK M., 2005: Faunistic records from the Czech Republic. Klapalekiana, v tisku.
- VÁVRA J., 1989: Faunistic records from Czechoslovakia. Lepidoptera, Tineidae, Gracillariidae, Coleophoridae, Oecophoridae, Tortricidae, Geometridae. Acta Entomol. Bohemoslov., 86: 312–313.
- VÁVRA J., NOVÁK I., LIŠKA J. et SKYVA J. 1996: Motýli fauna přírodní rezervace „Hradčanské rybníky“ u Mimoně (Lepidoptera). Klapalekiana, 32: 89–121.
- VÁVRA J., LAŠTŮVKA A., LAŠTŮVKA Z. et MAREK J., 2003: Faunistic records from the Czech Republic – 172. Klapalekiana, 39: 315–318.
- TOLL. S., 1964: Klucze do oznaczania owadów Polski. Cześć 27, Zeszyt 35 – Oecophoridae. Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa, 174 pp.